

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Regionální literatura Podorlicka (Rychnovska)

Bakalářská práce

Autor: Karolína Vaňková
Studijní program: Jazyková a literární kultura
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.
Oponent práce: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Zadání bakalářské práce

Autor: Karolína Vaňková

Studium: P21P0194

Studijní program: B0232A090011 Jazyková a literární kultura

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Regionální literatura Podorlicka (Rychnovska)**

Název bakalářské práce A]: Regional literature of Podorlicko (Rychnovsko)

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce Regionální literatura Podorlicka (Rychnovska) se zaměřuje především na literární památky z oblasti Orlických hor, a to hlavně z Rychnovska. Na základě shromážděných materiálů – pohádek, pamětí, vzpomínek, pověstí, lidových básní a dalších se snaží poukázat na to, že tato oblast je z pohledu kulturních dějin velmi bohatá a cenná. A také na to, že tato část České republiky má i přes svou polohu podstatnou úlohu ve formování českého národa. Bakalářská práce má za cíl poskytnout nebo alespoň nastínit pohled na to, jak tu obyvatelé v minulosti vnímali tento kraj, a to právě pomocí literárních památek.

DAVID, Petr SOUKUP, Vladimír. *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022. ISBN 978-80-242-8142-1.

KUČERA, Martin. *Kultura v českých dějinách 19. století: Ke zrodu, genezi a smyslu avantgard*. Praha: Academia, 2011. Novověk. ISBN 978-80-200-1962-2.

CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. Brno: Centa, 2005. ISBN 80-86785-03-3.

PTÁČEK, Josef. *Dobruška a Opočno. Zmizelé Čechy*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-926-0.

Zadávací pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Alena Zachová, CSc.

Oponent: Mgr. Jan Bílek, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 23.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Regionální literatura Podorlicka (Rychnovska) vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Podpis autorky

.....

Poděkování

Děkuji doc. PaedDr. Aleně Zachové, CSc. za odborné vedení mé bakalářské práce a také za poskytnutí cenných rad. Dále bych chtěla poděkovat vedoucí Vlastivědného muzea Dobruška – Mgr. Pavle Žďárkové za ochotu a pomoc při vyhledávání podkladů pro bakalářskou práci a její rady. Projektem této práce byla přednáška, která byla pořádána Městskou knihovnou Opočno, konkrétně bych chtěla poděkovat vedoucí knihovny Ing. Radce Mecnerové a paní knihovnici Lucii Kubasové.

Anotace

VANĀKOVÁ, Karolína. *Regionální literatura Podorlicka (Rychnovska)*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. 46 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce *Regionální literatura Podorlicka (Rychnovska)* se zaměřuje především na literární památky z oblasti Orlických hor, a to hlavně z Rychnovska. Na základě shromážděných materiálů – pohádek, vzpomínek, pověstí, lidových básní a dalších se snaží poukázat na to, že tato oblast je z pohledu kulturních dějin velmi bohatá a cenná. A také na to, že tato část České republiky má i přes svou polohu podstatnou úlohu ve formování českého národa. Bakalářská práce má za cíl alespoň nastínit pohled na to, jak tu obyvatelé v minulosti vnímali tento kraj, a to právě pomocí literárních památek.

Klíčová slova: paměti, vzpomínky, regionální práce, Orlické hory

Annotation

VAŇKOVÁ, Karolína. *The Regional literature of Podorlicko (Rychnovsko)*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradce Králové, 2024. 46 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor Degree Thesis Literature of Podorlicko (Rychnovsko) focuses mainly on literary monuments from the Eagle Mountains area, mainly from Rychnovsko. On the basis of collected materials – fairy tales, memories, records, rumors, folk poems and others, it tries to point out that this area is very rich and valuable from the point of view of cultural history. And also to the fact that this part of the Czech Republic, despite its location, has a significant role in the formation of the Czech nation. The Bachelor Degree Thesis aims to provide or at least outline a view of how the inhabitants perceived this region in the past, with the help of literary monuments.

Keywords: records, memories, regional word, Eagle Mountains

Obsah

Úvod.....	8
Teoretická část	10
1 Orlické hory a Podorlicko.....	10
1.1 Rychnovsko.....	13
1.1.2 Dobruška a Opočno a jejich okolí	16
2 Dějiny kultury (19. století).....	20
3 Paměti a kroniky	22
3.1 Paměti.....	22
3.2 Kroniky	23
Praktická část	25
4 Vybrané písemné památky	25
5 Konkretizace děl	30
6 Projekt.....	36
Závěr	38
Seznam použitých zdrojů.....	41
Seznam literatury	41
Seznam internetových zdrojů.....	42
Seznam další literatury k tématu	42
Seznam archivních pramenů	43
Seznam příloh	1
Přílohy	2

Úvod

Literatura byla a je velmi důležitá ve formování společnosti. O tom svědčí v naší zemi například období národního obrození. Důležitým aspektem, který nám poskytuje podstatný pohled na tehdejší dobu, jsou paměti, kroniky či lidové básně, pohádky a další. Z důvodu velkého množství takovéto literatury se tato práce zabývá vybranými osobními paměťmi a kronikami z oblasti Dobrušky shromážděnými ve Vlastivědném muzeu v Dobrušce. Tyto literární památky jsou převážně z druhé poloviny 19. století.

Bakalářská práce má za cíl nastínit pohled na život tehdejších obyvatel v rámci kontextu kulturních dějin, tedy nejen teoretická fakta, ale právě i subjektivní detaily, které můžeme nalézt právě v dobových vzpomínkách. Jak vnímali naši předci tuto část země, která má blízko k horám? Na co kladli důraz při psaní svých pamětí či kronik? O čem psali? Jelikož vybraná literatura pojednává o stejné době i místě, nabízí se otázka, zda se budou některé důležité informace opakovat nebo lišit?

Při procházení hradů a zámků si mnohdy klademe otázky podobného typu. Jak se asi v takém obydlí žilo panovníkům či jejich poddaným? Dobový nábytek, doplňky a celková architektura k navození takovýchto otázek přímo vybízí. Když se ale procházíme po městě, jdeme do práce nebo do školy, málokoho asi napadne se zamyslet nad historií onoho města a obyvatel. Právě proto jsem si vybrala toto téma, které by mohlo přiblížit část historie oblasti Dobrušky a okolí z jiného pohledu, než klasicky známe z učebnic. A to z hlediska kulturních dějin, tedy paměti, deníky či kroniky zachycující osobní pohled na dané události či období, které konkretizují a přibližují obecné informace známé z knih zabývajících se historií.

Tato práce se skládá ze dvou hlavních částí, z teoretické a praktické. Teoretická část se snaží nastínit stručný teoretický přehled této oblasti, a to z hlediska přírody, historie, památek či zajímavostí. Nejdříve Orlické hory a Podorlicko, kraj Rychnovska a konkrétněji město Dobruška a Opočno – tento postup byl zvolen z důvodu přehlednosti a systematičnosti, tedy od největší oblasti po konkrétní města. Města Dobruška a Opočno jsou blíže popsána kvůli vybraným literárním památkám, jejichž hlavním tématem je Dobruška a také sousední Opočno a okolí. V teoretické části se nachází další dvě kapitoly, a to kapitola vztahující se ke kulturním dějinám a kapitola popisující základní pojmy – paměti a kroniky. Tato kapitola má za cíl ukázat subjektivní stránku tohoto žánru literatury, rozdíl a také zařazení a uvědomění si myšlenky této práce. Praktická část se

zaměřuje již na vybrané literární památky, které nejprve popisuje a dále konkretizuje pomocí ukázek. Vybrané paměti či kroniky nejsou rozebírány z hlediska jazyka, stavby textu či zkoumání žánru. Pro přehlednost je pátá kapitola rozdělena na témata – školství, správa města, soukromý život a vnímání zásadních událostí. Tyto tematické okruhy se vyskytovaly ve vybraných písemnostech, samozřejmě v rozdílné míře, proto některá jsou více či méně obsáhlá.

Další částí této práce je projekt, který je popisován v samostatné kapitole. Projektem této bakalářské práce je veřejná přednáška. Má za cíl nastínit veřejnosti, že existuje velké množství literatury vztahující se k oblasti Orlických hor a Podorlicka, a také představit další zdroje literatury, které ale již konkretizují známé informace vztahující se k historii tohoto kraje, a to formou čtení ukázek z vybraných vzpomínek. Ukázky i samotná díla mohou ve čtenáři evokovat různé otázky, ale i rozvíjet fantazii, která se může dále rozvíjet v umění či vzbudit zájem o rozšíření vědomostí o danou tematiku, další bádání, které může i přinést nové poznatky.

Znalost dějin je pro společnost i jednotlivce velmi důležitá, nejen že se dozvíme spoustu informací, ale můžeme si také uvědomit vývoj a způsob, co jak dělat a jak to chápat. Také díky znalosti můžeme pochopit, proč je v současnosti něco tak či onak. Můžeme se také z minulosti ponaučit, byť jsme danou dobu nezažili, ale můžeme se poučit a vědět tak například, co rozvíjet a dovést to do větších detailů. Pro tuto práci je důležitým bodem přiblížení části historie dané části země, a to nejen teoreticky, jelikož na to již existuje bohatá regionální literatura, ale právě pomocí vzpomínek, které nám mohou danou dobu přiblížit. Právě proto jsou způsob této práce a zvolená varianta projektu tak koncipovány, aby obyvatelé měli zájem o historii a zajímali se také o regionální literaturu svého rodného kraje, která přibližuje mnohdy zajímavá fakta, která nejsou tak známá.

Tato část země, která má blízko k horám, je bohatá z hlediska památkových objektů, krásné přírody, ale také literatury, a to publikace naučné, ale i beletrie. Práce chce právě upozornit na tuto oblast, která byla a je podstatná nejen ve formování společnosti. V teoretické části jsou popsána různá odvětví, která jsou zajímavá nejen z hlediska památek a historie, vývoje a přírody, ale i dalších. Tato přehledová teoretická část je podstatná pro celé pochopení cíle této bakalářské práce, která by měla dokázat kulturní bohatost tohoto kraje.

Teoretická část

1 Orlické hory a Podorlicko

Oblast Orlických hor a Podorlicka se nachází v severovýchodní části České republiky. Orlické hory se rozpínají převážně na území Královehradeckého kraje a také Pardubického kraje. Tyto hory, respektive jejich hřeben, tvoří jakousi hranici mezi Českou republikou a Polskem. Nejvyšším bodem Orlických hor je Velká Deštná. Oblast Podorlicka je významná nejen kvůli velkému množství zámků, hradů a jiných památek, ale i přírodních zajímavostí.¹

Pohled na zdejší krajinu nabízí lesnaté táhlé kopce, která oddělují mělká horská sedla. V této oblasti je mnoho rozhleden, které tento pohled zpřístupňují. Nachází se zde také pohádková údolí řek, rybníky, rašeliniště, louky a lesy. Zajímavostí je, že v Pastvinách roste nejmohutnější strom v České republice, a to Vejdova lípa.² Příroda této lokality je chráněná právě pro svoji důležitost, vzácné druhy živočichů a rostlin, rašeliniště a další. V roce 1969 se stala chráněnou krajinnou oblastí Orlických hor. Jedna z nejznámějších oblastí je národní přírodní rezervace Bukačka přezdívaná jako „(botanická) zahrada Orlických hor“. V tomto bukovém pralese rostou buky se zajímavým tvarováním a také téměř tři sta druhů zástupců flóry.³ Oblast Orlických hor i přes relativně nízkou nadmořskou výšku je z hlediska květeny bohatá. Roste zde například kamzičník rakouský, ostřice bažinná, bradáček srdčitý, oměj šalamounek či lilie cibulkonosná a mnoho další rostlin.⁴ Živočichové jsou druhově zastoupeni obdobně jako v jiných horách naší vlasti. Žije tu hojně spárkatá zvěř, lišky, drobní savci, běžné druhy pěvců, dravců, sov, ale také nejružnější druhy motýlů, pavouků, plazů či měkkýšů a dalších živočichů. Tato oblast je domovinou i méně obvyklých živočichů, jako je například z ptactva ledňáček říční, konipas horský nebo z drobných savců rejsek horský, plch lesní. K hlavním řekám této lokality patří Divoká a Tichá Orlice.⁵

¹ In: *Orlické hory a Podorlicko*. Hradec Králové: Královehradecký kraj, 2006, s. 1–5.

² DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. Krajina tiché krásy. In: *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022, s. 8. ISBN 978-80-242-8142-1.

³ Za krásami přírody. In: *Orlické hory a Podorlicko*. Hradec Králové: Královehradecký kraj, 2006, s. 5–7.

⁴ PROCHÁZKA, František. Fytogeografická charakteristika. In: ROČEK, Zbyněk a kol. *Příroda Orlických hor a Podorlicka*. Lesnictví, myslivost a vodní hospodářství. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1977, s. 346–353.

⁵ DAVID, Petr; LUDVÍK, Petr a SOUKUP, Vladimír. Orlické hory a Podorlicko se představují. In: *Orlické hory a Podorlicko*. Česko všemi smysly. Praha: Nakladatelství Soukup & David, [2016], ©2016, s. 6–9. ISBN 978-80-86899-71-8.

V původních lesích Orlických hor rostly hlavně buky. Rozdíl mezi druhy lesního porostu závisí na nadmořské výšce. V nižších polohách rostly smíšeně buky s jedlemi a ve vyšších polohách buky, javory kleny a smrky. Díky lidským zásahům postupně vznikaly smrkové lesy. Od 16. století se v Orlických horách rozšířila těžba dřeva. V historii bukové dřevo využívaly hutě a sklárny a jedlové dřevo bylo využíváno v souvislosti se stavbami.⁶

K nejstarším dokladům, které dosvědčují činnost člověka v této části země, patří zvířecí kosti a opracované kamenné valouny z Vlčkovy cihelny u Dobrušky. Další stopy z nejstarších dob dokládající člověka v této lokalitě se nacházejí i na dalších místech, ale s ohledem na polohu jich není velké množství.⁷ Zásadní z hlediska formování historie byl příchod Slovanů – nejprve rod Slavníkovců a dále rod Přemyslovců, ti tuto oblast připojili ke vznikajícímu českému státu. Přes Orlické hory vedly obchodní cesty do Kladska. Obchodní cesty byly na některých místech hlídány pomocí strážních hradů. Začaly tak vznikat i první osady. Osídlování tohoto území nebylo jednoduché z důvodu těžké přístupnosti. Zakládali kláštery, například klášter Svaté Pole nebo Orlík. Důležitým milníkem historie Orlických hor a Podorlicka bylo 13. století, kdy se k osídlování této krajiny přidala i šlechta – Drslavicům a pánům z Drnholce patřila převážná část tohoto území. Postupně se lidé z nížin dostávali podél toků do vyšších oblastí jako bylo například Deštné, Olešnice či Rokytnice. Zdejší krajina se začala měnit, například v Podorlicku vznikaly první hrady a města.⁸

Husitské války se dotkly i této oblasti, a to zejména vpády ze Slezska. Členové budoucí Jednoty bratrské se usídlili v Kunvaldu. Obyvatelé v horách se již v této době zabývali těžbou dřeva. V 17. století nastala silná rekatolizace, která souvisela se třicetiletou válkou. Ve 40. letech 17. století se v této oblasti rozvíjelo krajkářství a později další řemesla jako lnářství a bavlnářství. V souvislosti s průmyslovou revolucí vznikaly textilní továrny, známý je z tohoto hlediska například Náchod. Ve 20. století se značně změnil ráz těchto hor. Stavělo se mnoho opevnění, která měla bránit Československo proti nacistickému Německu. V 90. letech 20. století textilní areály pomalu zanikaly, podobně

⁶ PROCHÁZKA, František. Vegetace. In: ROČEK, Zbyněk a kol. *Příroda Orlických hor a Podorlicka*. Lesnictví, myslivost a vodní hospodářství. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1977, s. 354.

⁷ DIESTLER, Radek. Orlické hory a podhůří. In: *Česko v kostce: netradiční vlastivěda pro každého*. Universum. Praha: Knižní klub, 2017, s. 167. ISBN 978-80-242-5843-0.

⁸ DAVID, Petr; LUDVÍK, Petr a SOUKUP, Vladimír. Orlické hory a Podorlicko se představují. In: *Orlické hory a Podorlicko*. Česko všemi smysly. Praha: Nakladatelství Soukup & David, [2016], ©2016, s. 9. ISBN 978-80-86899-71-8.

jako v ostatních částech republiky. V oblasti Podorlicka se nachází automobilový závod Škoda Auto – Kvasiny. Mezi odvětví, která se zde také rozvíjí, můžeme řadit potravinářský, strojírenský a elektrotechnický průmysl.⁹

Odkazy historie můžeme najít i v některých městech, jejichž části jsou městské památkové zóny, například Rychnov nad Kněžnou, Dobruška a Rokytnice v Orlických horách. K Orlickým horám neodmyslitelně patří velké množství horských roubených, poloroubených či zděných chalup, které formují celkový klidný ráz této lokality. Podorlicko, které je svou oblastí níže položené, je plné osobitých měst, vsí i samot, ale také hradů a zámků.¹⁰ V horských i podhorských oblastech můžeme zahlédnout, jak je již zmíněno, mnoho chalup, které doplňují zdejší krajinu. Stavebnictví jako jiné obory se vyvíjelo dobou a také reagovalo na dostupný materiál. Lidová architektura této oblasti je charakteristická roubeným domem. Jelikož je to lesnatý kraj, je tedy jasné, že důležitým a dostupným materiálem bylo dřevo. Pro tento typ domu se používá také termín slovanský dřevěný dům. V pozdější době se ve městech začaly rozšiřovat zděné domy, jelikož požáry často dřevěná obydlí zničily. Na vesnicích ale typická dřevěná obydlí dlouho přetrvala. V 60. letech 20. století nastala změna životního stylu venkovských obyvatel, která vedla ke změně interiéru i celé stavby, tak z podhorských vesnic takřka zmizely roubené chalupy. Mnoho chalup bylo ale zachráněno díky rozšíření chalupaření, které nabízelo obyvatelům klid a odpočinek. Chalupáři se snažili co nejvíce zachovat původní vzhled vesnic, tedy spíše jejich stavení. Podorlický skanzen Krňovice přibližuje charakteristické dobové lidové stavby tohoto kraje.¹¹

V této oblasti se nachází mnoho památek, převážně hrady, zámky a kostely, vojenské pevnosti a mnoho dalších přírodních zajímavostí. Například ze 13. století hrad Potštejn, který je v současnosti přístupný jako zřícenina hradu. V obci Potštejn stojí také zámek. Dále Zámek Doudleby nad Orlicí nebo Nový zámek v Kostelci nad Orlicí i s unikátním zámeckým parkem. V této lokalitě se také nachází zámek Častolovice s typickými malbami na fasádě a v rámci celého zámeckého objektu park, obora a také malá zoologická zahrada. Park v častolovickém zámku je plný nejrůznějších dřevin a květin, část zaplňuje i zahrádka růží. Mezi další šlechtická sídla této lokality patří zámek

⁹ DIESTLER, Radek. Orlické hory a podhůří. In: *Česko v kostce: netradiční vlastivěda pro každého*. Universum. Praha: Knižní klub, 2017, s. 166–169. ISBN 978-80-242-5843-0.

¹⁰ DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. Krajina tiché krásy. In: *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022, s. 9. ISBN 978-80-242-8142-1.

¹¹ MACH, Jiří. Chaloupky pod horami. In: *Zmizelé Orlické hory*. [Líbeznice]: Vydavatelství Víkend, 2020, s. 130–139. ISBN 978-80-7433-296-8.

Opočno či Rychnov nad Kněžnou. Mimo zámků a hradů se zde nacházejí hojně i kostely, například rohenický kostel svatého Jana Křtitele s dřevěnou zvonicí, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Neratově nebo kostel svaté Máří Magdalény v Deštném v Orlických horách. Orlické hory jsou unikátní z hlediska velkého počtu pevností, které vznikaly v první polovině 20. století z důvodu obrany, známá je například veřejně přístupná pevnost Hanička. Orlickými horami vede několik poutních míst. V oblasti se nachází také židovské památky, jako například židovský hřbitov v Dobrušce, synagoga v Rychnově nad Kněžnou, ve které je Památník Karla Poláčka a Regionální židovské muzeum Podorlicka.¹²

O historické důležitosti této části země svědčí mnohé již výše zmíněné památky. Dokumenty vztahující se k historii této části republiky můžeme najít ve vlastivědných muzeích daných měst, ve specializovaných muzeích můžeme objevovat kulturní historii. Například Muzeum krajky ve Vamberku přibližuje tendenci využívání krajky v tomto regionu. Zajímavé z hlediska historie rozvoje řemesel Orlických hor je Muzeum zimních sportů, turistiky a řemesel v Deštném v Orlických horách a mnoho dalších. Archeologické muzeum v přírodě Villa Nova se nachází v Uhřínově a prezentuje českou středověkou vesnici, konkrétně ve 13. a 14. století. O bohaté kulturní historii svědčí mimo jiné pověsti a příběhy, které patří k lidové slovesnosti, která byla v historii důležitá. Jednou z pověstí je příběh o princezně Kačence, která je vládyní Orlických hor. Ve své říši vládne společně s Rampušákem.¹³ O této dívce jsou napsané i pohádky pro děti od Josefa Lukáška s ilustracemi od Jarmily Haldové, které zmiňují místa Orlických hor a Podorlicka.¹⁴

1.1 Rychnovsko

Oblast Rychnova nad Kněžnou a jeho okolí se vyznačuje krásnou podhorskou přírodou a mnoha historickými a kulturními památkami. O tom svědčí i často využívané pojmenování, které označuje Rychnov nad Kněžnou jako bránu Orlických hor. O Rychnově je písemná zmínka z roku 1258, kdy byl majitelem hradu Heřman z Drnholce. Ale až v roce 1488 se stal městem, a to díky Vladislavu II. Jagellonskému,

¹² Paměť minulosti. In: *Orlické hory a Podorlicko*. Hradec Králové: Královehradecký kraj, 2006, s. 8–17.

¹³ Za krásami přírody a Paměť minulosti. In: *Orlické hory a Podorlicko*. Hradec Králové: Královehradecký kraj, 2006, s. 7–17.

¹⁴ Jedna z pohádkových knih na toto téma: LUKÁŠEK, Josef. *Korunka princezny Kačenky: pohádkové příběhy z Orlických hor*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2007. ISBN 978-80-86845-72-2.

který udělil královské privilegium, a to česky psané, znak a možnost konat dva výroční trhy.¹⁵ Obyvatelé této oblasti se živilí v rámci podhorské lokality dřevorubectvím či zemědělstvím a řemesly, mezi nimiž bylo velmi rozšířené tradiční soukenictví (tedy vyrábění suken, která rychnovští soukeníci i barvili přírodními barvivy¹⁶). Soukenictví si drželo vysokou úroveň po dlouhá staletí, až do přelomu 19. a 20. století, kdy se začala rozvíjet průmyslová produkce. Vystřídalo se zde několik majitelů – Pernštejnové, Trčkové z Lípy a Betenglové. Roku 1640 se panství dostalo do vlastnictví rodu Kolowratů Krakowských-Libštejnských.¹⁷

Městskou dominantou je zámek vršící se nad údolím Kněžné na Poláčkově náměstí. Libštejnští z Kolowrat zahájili stavbu zámku v roce 1676. Na počátku 18. století byl zámek značně přestaven a rozšířen. V blízkosti zámku je také zámecký kostel Nejsvětější Trojice. Zajímavostí zámku je například jediný dochovaný ceremoniální meč v Čechách – moravský Excalibur, sbírka obrazů či vějířů. Pod zámkem je k vidění ulička venkovských domků a chalup, které sloužily k bydlení pro řemeslníky, kteří pracovali pro šlechtický rod. Před zámkem rodu Kolowratů, jaký známe dnes, byl v tomto městě dřevěný hrad pánů z Drnholce, který ale zanikl a také sídlo Trčků z Lípy (v dnešní Trčkově ulici), které bylo koncem 18. století přestavěno na pivovar. Sládek Jan Mikš si od rodu Kolowratů pivovar pronajal a následně odkoupil a vylepšil. V centru historického města na Starém náměstí stojí radnice z počátku 19. století, ve které Magdalena Dobromila Rettigová žila a také dopsala svou *Domáci kuchařku*.¹⁸

Město Rychnov není spojeno jen se spisovatelkou M. D. Rettigovou, ale i dalšími známými osobnostmi, které se zapsaly do historie města i Česka. Rychnov nad Kněžnou je rodištěm pedagoga a historika Františka Martina Pelcla. Mezi další rychnovské rodáky patří známý český spisovatel a novinář Karel Poláček, který vzpomíná na své dětství strávené v Rychnově v jednom ze svých děl, a to v románu *Bylo nás pět*, který se zapsal do historie tohoto města. Trvalým odkazem na toto literární dílo je sousoší pěti chlapců, hlavních románových postav. V rychnovské zrekonstruované synagoze se nachází

¹⁵ DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. Rychnovsko. In: *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022, s. 106. ISBN 978-80-242-8142-1.

¹⁶ HYNKOVÁ, Hana. Přírodní barviva a barvířství sukna a vlny v Rychnově nad Kněžnou. In: *Orlické hory a Podorlicko: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací*. Sv. 7. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor a Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, 1994, s. 63. ISBN 80-900902-4-9.

¹⁷ MEIXNEROVÁ, Zdenka a MEIXNER, Jiří. Rychnov nad Kněžnou. In: *Srdce Evropy – Česká republika*. Ostrava: Vydavatelství Srdce Ostrava, ©1997, s. 126–127. ISBN 80-901953-6-9.

¹⁸ DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. Rychnovsko. In: *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022, s. 106–113. ISBN 978-80-242-8142-1.

Památník Karla Poláčka a Židovské muzeum Podorlicka. Dalším odkazem na tuto literární osobnost je jeho busta. I další díla Karla Poláčka souvisí s jeho rodným Rychnovem, kterým se nechal inspirovat, a to například *Okresní město*, *Hrdinové táhnou do boje*, *Podzemní město* či *Vyprodáno*. Tato oblast je spojena i s dalšími známými jmény. Žil tu akademický malíř Lumír Nedvídek. Dalšími osobnostmi spjatými s Rychnovem byli například rodák Václav Alois Jung, významný překladatel a básník, archeolog Jan Axamit nebo hudební skladatel a muzikolog Vratislav Vycpálek a další. Důležitou vzdělávací institucí je gymnázium, dnes Gymnázium Františka Martina Pelcla, ve kterém studovalo mnoho významných osobností, jako například spisovatel a pedagog Jiří Stanislav Guth-Jarkovský, hudební skladatel, zpěvák, herec a spoluzakladatel divadla Semafor Jiří Šlitr nebo herec Miroslav Zounar.¹⁹

Rychnovsko a jeho okolí je plné zajímavých míst a obcí. U Rychnova nad Kněžnou se rozprostírá Les Včelný. Nachází se zde i umělá vodní nádrž – Ivanské jezero a Ivanská skála, na které stojí altán a uměle vytvořená malá jeskyně s dřevěnou figurou poustevníka. V malé vsi Rampuše je k vidění lidová architektura – malebné roubené chalupy. I tato ves je spojená s dílem *Bylo nás pět* od Karla Poláčka, a to konkrétně s postavou služebné Kristýny, která pocházela právě z této vsi a chlapec Pěťa Bajza ji přezdíval Rampepurdou. Ve vsi stojí její pomník. Se vsí je spjata také postava Rampušáka, tedy ducha a ochránce Orlických hor, kterého vymyslel Jiří Dvořák. Rampušák vládne horám v zimě a Kačenka na jaře, v létě a na podzim.²⁰ Dalším zajímavým podhorským místem je soubor dřevěných staveb v obci Liberk, a to dřevěný kostel svatého Petra a svatého Pavla, zvonice a fara. Dříve v této obci stál hrad Rychmberk, který byl v 15. století dobyt, dále rozebrán na stavební materiál a v 18. a 19. století byl vyhledáván kvůli hledání pokladu. Dnes z něj zbyla pouze část valu a příkopů. Město Solnice bylo v minulosti významné z hlediska řemesla, které se tu rozvinulo, a to soukenictví a výroba punčoch i obuvi. Nachází se zde empírová radnice a kostel Stětí sv. Jana Křtitele. V obci Podbřezí se nachází zámek Skalka, který je spojen s historickým

¹⁹ DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. Rychnovsko. In: *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022, s. 114–116. ISBN 978-80-242-8142-1.

²⁰ DAVID, Petr; LUDVÍK, Petr a SOUKUP, Vladimír. Orlické hory a Podorlicko s dětmi, Rychnov nad Kněžnou a okolí. In: *Orlické hory a Podorlicko*. Česko všemi smysly. Praha: Nakladatelství Soukup & David, [2016], ©2016, s. 19, 94–96. ISBN 978-80-86899-71-8.

románem *Temno* od spisovatele Aloise Jiráska.²¹ A mnoho dalších měst a obcí, které byly důležité pro rozvoj kraje, takový, jaký známe dnes.

1.1.2 Dobruška a Opočno a jejich okolí

Město Dobruška se nachází v podhůří Orlických hor v okrese Rychnov nad Kněžnou a je jeho druhým největším městem. Sousedním menším městem je Opočno. Mezi okolní města a obce se dále řadí například obec Pohoří, Přepychy, Ohnišov, Králova Lhota, České Meziříčí a další.²² Protéká zde také Zlatý potok, který byl v historii důležitý také pro chod mlýnů, které byly v této oblasti na jeho vodách. V okolí se nachází několik rybníků, a to například v Semečnicích a rybník Broumar v Opočně. V podhorské i horské lokalitě byly potoky i řeky důležitou součástí životů obyvatel, využívali je například i pro přesun dříví.²³

První písemná zmínka o hradišti Opočen je z roku 1068 v druhé knize *Kosmovy kroniky*, kde kronikář Kosmas zaznamenává volbu nového pražského biskupa, která se konala na Dobeníně u Náchoda. Tam se u zemské brány sešel zemský sněm, s jehož volbou mnoho účastníků nesouhlasilo, na protest sněm opustili a následně se přemístili k Opočnu. Vedla zde zemská stezka propojující Čechy a Kladsko. Opočno bylo panovníkovým majetkem, ale zřejmě v roce 1267 vyměnil oblast Dobruška a Opočenska s rodem Drslaviců (Půticů) za Plzeňsko. Opočen získal od krále rod Drslaviců (páni z Dobrušky, Častolovic a Potštejna) kolem roku 1340. Poté na místě starého hradiště postavili hrad nad Zlatým potokem, na kterém se usadili, a tak se již později nazývali jako páni z Opočna. Kolem postupně vznikalo městečko, které mělo i kostel zmíněný roku 1348. V roce 1425 byl opočenský hrad dobyt. Pak se vystřídalo na panství několik pánů. V roce 1495 se panství ujal rod Trčků z Lípy. V 16. století začali přestavovat hrad na renesanční zámek. Roku 1628 Opočensko čelilo povstání. V roce 1635 bylo panství konfiskováno a předáno hrabatům Colloredo z Wallsee. V 17. století se budovaly různé stavby, jako například kapucínský klášter. Důležitou stavbou, která byla v roce 1838 otevřena, byla opočenská nemocnice. V roce 1860 zanikly středověké cechy, a naopak

²¹ IMRICH, Pavel. Liberk, Solnice, Skalka. In: *Rychnovsko: Orlické hory a Podorlicko: památky a příroda*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, [1996], 18–21, 67–68. ISBN 80-900902-6-5.

²² DAVID, Petr; LUDVÍK, Petr a SOUKUP, Vladimír. Dobruška a okolí. In: *Orlické hory a Podorlicko*. Česko všemi smysly. Praha: Nakladatelství Soukup & David, [2016], ©2016, s. 102–109. ISBN 978-80-86899-71-8.

²³ DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. Dobruška a okolí. In: *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022, s. 82–83. ISBN 978-80-242-8142-1.

vznikla živnostenská společenství a také postupně byly zakládány jednotlivé spolky. V druhé polovině 19. století, konkrétně v 60. letech, vznikla díky knížeti Josefu Colloredo-Mansfeldovi jednorozhodná rolnická škola, která ale pro malý zájem byla zrušena. Na Trčkově náměstí byla vystavěna budova obecné školy. Důležitým momentem bylo otevření železnice, a to v roce 1875. V roce 1908 začal provoz na železničním spojení Opočno – Dobruška. Na přelomu století pokračovalo budování nových budov, například Kodymův národní dům či školy.²⁴

První známá písemná zmínka, tzv. *Mutinovo narovnáni*, o městě Dobruška pochází z roku 1320, kdy potvrzuje měšťanům mimo jiné právo vařit pivo nebo ruší robotní povinnost, která je nahrazena poplatkem. Také zmiňuje, že město bylo ohraničené zdí již v tomto roce.²⁵ Předchůdkyní města byla osada Lešná. Důležitým momentem pro Dobrušku byl rok 1364, kdy získala práva hradecká (magdeburská), která jí umožnila být městskou samosprávou. Po vymření pánů z Dobrušky se zde vystřídalo několik majitelů. Od roku 1494 se dobrušské panství stalo majetkem rodu Trčků z Lípy. To znamenalo rozvoj města. Roku 1495 Dobruška získala od krále Vladislava II. právo dvou výročních trhů a později, v 16. století, se zde například nacházel špitál a Dobruška také vlastnila lesy Drnov a Doubravu, mlýn a poddanskou ves Křovice. Byla zde také postavena renesanční radnice, která je dominantou náměstí dodnes. Vedle radnice byl v druhé polovině 16. století přistaven městský pivovar, který fungoval do požáru roku 1866, následně byl v provozu v roce 1870 v Křovické ulici. V 16. století měli sladovnu a také mnoho výsad při nákupu ječmene, přípravě sladu atd. Dobruška je s výrobou piva spojená dodnes. Řemesla se sdružovala do cechů, byly zde cechy řeznický, ševcovský, krejčovský, soukenický – rozšířený v celém Rychnovsku – i cech rozličných řemesel a další. Od roku 1616 byly ve městě potvrzené císařem Matyášem pravidelné různé trhy a také Jan Rudolf Trčka nařídil prodávat poddanským panstvím obilí a dobytek právě v Dobrušce, a tak se tedy stalo město hospodářským a tržním centrem oblasti podorlického majetku rodu Trčků. Roku 1635 opočenské panství i město Dobrušku získala hrabata Colloredo z Wallsee. Mnoho požárů pozměnilo podobu města. V průběhu 19. století zde vznikaly různé spolky, které stmelovaly a rozvíjely společnost, například Čtenářská beseda Mutina, Sokol či Sbor dobrovolných hasičů a další. Byly zakládány

²⁴ PTÁČEK, Josef. In: *Dobruška a Opočno. Zmizelé Čechy*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2008, s. 7–24. ISBN 978-80-7185-926-0.

²⁵ O tomto tématu blíže – ukázka *Mutinova narovnáni*: DRAGON, Bohumír. *Cesta k městu (Hlasy doby – Mutinovo narovnáni)*. In: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 40–41. ISBN 978-80-907227-0-5.

i instituce prospěšné pro obyvatele, jako například vzorová přádelní škola, ochotnické divadlo, stanice povozné pošty, hlavní škola či četnická stanice.²⁶ V roce 1845 se na Dobrušsku obyvatelé vzbouřili proti robotě, která byla následně v revolučním roce 1848 zrušena, a tak se občané stali svobodnými. Ve městě byla zřízena národní garda, která dbala na klid ve městě. V tomto období se měnil politický systém, a tak se v obcích volilo obecní zastupitelstvo, které pak mělo na starost záležitosti obce – první volby byly v roce 1850. Volební právo měli jen někteří obyvatelé, podmínkou bylo například, že volič nesměl městu nic dlužit a další podmínky. Jedním ze starostů byla například pekař František Laichter, který na svém postu byl dlouhých 21 let nebo Josef Archleb.²⁷ V roce 1850 byl zahájen okresní soud, který sídlil v Dobrušce i Opočno pod něj také spadalo. Okresní a berní úřad s okresním soudem byl v roce 1858 zrušen a přemístěn do blízkého Opočna, a zde zůstal až do roku 1944.²⁸ Ve druhé polovině 19. století, konkrétně roku 1866, se odehrávala prusko-rakouská válka, která se nevyhnula ani Dobrušce. Dobruška se nacházela nedaleko bojišť. Obyvatelé měli povinnost poskytnout ubytování a potravu procházejícím vojákům, někdy museli dát i své koně či vozy. Zemědělci měli zničená pole, a tak i úrodu. Válka poznamenala jejich všední život. Téhož roku vypukl v Dobrušce velký požár, kvůli kterému přišlo mnoho rodin o své domy. Změnil se tak pohled na město. Bylo založeno mnoho sbírek, pomáhali města, obce i jednotliví lidé, například opočenský kníže Josef Colloredo-Mansfeld, císař František Josef I. a další.²⁹ Čechy byly zrušeny (v roce 1859) a byly zavedeny živnosti. V šedesátých letech 19. století se zakládaly živnostenské jednoty, které sdružovaly obory bývalých cechů. Na přelomu století se rozvíjely dobrušské podniky – například stuhárna, podnik na výrobu zemědělských strojů nebo podnik na výrobu lihovin, ale také drobní výrobci. Tak začali přicházet do Dobrušky noví pracovníci z okolí, od roku 1907 se stavěly v okrajových částech města dělnické domy. V roce 1908 se propojila Dobruška a Opočno železnicí. V roce 1914 byla podpořena žádost o knihkupeckou licenci, a tak mohl Josef Ježek prodávat v Dobrušce knihy. V roce 1921 byla založena městská knihovna a v roce 1927 byla otevřena Sokolovna. Stavěly se také rodinné domky a další stavby města. V období

²⁶ PTÁČEK, Josef. In: *Dobruška a Opočno. Zmizelé Čechy*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2008, s. 7–15. ISBN 978-80-7185-926-0.

²⁷ FRÝDA, Josef a VINTERTOVÁ, Tereza. Doba národního obrození, Zrod občanské společnosti. In: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 115–128. ISBN 978-80-907227-0-5.

²⁸ PTÁČEK, Josef. In: *Dobruška a Opočno. Zmizelé Čechy*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2008, s. 21. ISBN 978-80-7185-926-0.

²⁹ VINTERTOVÁ, Tereza. Zrod občanské společnosti. In: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 129–134. ISBN 978-80-907227-0-5.

první republiky bylo obnoveno ochotnické divadlo a později založeno dělnické divadlo. V roce 1931 bylo otevřeno dobrušské muzeum.³⁰

Dominantou města Opočna, jak je již výše zmíněno, je renesanční zámek, ke kterému patří zámecký park, v němž se nachází letohrádek a palmový skleník. V blízké oboře žijí mufloni, daňci a jeleni Dybowského. Na Trčkově náměstí je k vidění děkanský kostel Nejsvětější Trojice a na velkém Kupkově náměstí se nachází kapucínský klášter a kostel Narození Páně, se kterým je spojena tradiční porcinkule slavící se dodnes. V Opočně se nachází také rybník Broumar. Známým opočenským rodákem je malíř František Kupka a v Opočně ho připomíná stálá expozice a busta. Jeho jméno je spojeno i s Dobruškou, jelikož v ní strávil své dětství.³¹ Kodymův národní dům, který má funkci kulturního domu, nese jméno po opočenském rodákovi Filipu Stanislavu Kodymovi, lékaři a spisovateli. S Opočnem je také spojen spisovatel a spoluzakladatel *Divadla Járy Cimrmana* Miloň Čepelka. Další známou osobností Opočna je například hudební skladatel Luboš Sluka a další.³²

V centru náměstí Dobrušky se nachází radnice s věží vysokou 45 metrů, ve které je stálá expozice věnovaná Františku Kupkovi, kde jsou vystaveny jeho prvotní díla, expozice dobrušského malíře a kronikáře Aloise Beera a expozice týkající se hrdelního práva v Dobrušce. Před historickou radnicí stojí socha F. L. Věka od sochaře Josefa Adámka. Zajímavou budovou je také sídlo Vlastivědného muzea Dobruška na Šubertově náměstí, kde mají expozice *Příběh města Dobrušky*, *Významné osobnosti dobrušské historie a Příběh židovské obce*. Známou osobou narozenou v Dobrušce byl František Vladislav Hek, který se stal inspirací pro Aloise Jiráka. Jirásek ho zaznamenal v historickém románu *F. L. Věk*, který byl později i zfilmován režisérem Františkem Filipem. V současnosti je rodný domek F. V. Heka možné navštívit. V Dobrušce se narodil také nakladatel Jan Laichter, syn Františka Laichtera. Jeho bratr Josef Laichter napsal román *Sychrova éra*. Dobruška je plná dalších historických památek a spojována s mnoha známými osobnostmi.³³

³⁰ PTÁČEK, Josef a MACH, Jiří. Počátky industrializace a rozvoj podnikání, Od válce k válce. In: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 149–153, 173–187. ISBN 978-80-907227-0-5.

³¹ IMRICH, Pavel. Opočno In: *Rychnovsko: Orlické hory a Podorlicko: památky a příroda*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, [1996], s. 57–60. ISBN 80-900902-6-5.

³² *Významné osobnosti a Čestní občané*. Online. Město Opočno. Dostupné z: <https://www.opocno.cz/vyznamne%2Dosobnosti/ds-1110/p1=4906>. [cit. 2024-03-03].

³³ MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 141–143, 196–197, 252, 268. ISBN 978-80-907227-0-5.

2 Dějiny kultury (19. století)

Jak je již z předchozí kapitoly patrné, tak se měnil ráz vesnic a měst, vznikaly podniky a stavěly se domy. České země v období 19. století procházely významnými změnami. Rozvíjel se kulturní život, ale i literatura, která reagovala na skutečnosti doby. Změny a rozvoj se dotkly společnosti, průmyslu a zemědělství i školství.³⁴

Je vcelku logické, že kultura je různorodá a je součástí lidských dějin. Kultura je spojená s činností člověka, patří do ní různé zvyky a tradice, archetypy, prostředí, činnosti, postoje... Dějiny kultury jsou možné stručně chápat jako rozšířená historická fakta, doplněná souvislostmi, kontexty, a právě proto je zmiňuji v této práci. Tyto souvislosti nám tak umožňují hlubší poznání historie, jelikož nehledíme jen na fakta, ale pracujeme s dalšími prvky, které s vývojem historie souvisí. Martin Kučera ve své knize *Kultura v českých dějinách* zmiňuje v první kapitole několik odborníků, kteří se zabývali právě tím, co je kultura a jak ji pojmut, například odkazuje na sebe samého (tedy na svůj článek). Popisuje kulturu, která má více významů. Je patrné, že tato oblast není jednoznačná a snadná.³⁵ Toto téma dle mého názoru nelze striktně ohraničit, jelikož kultura se týká každého z nás.

Historické údaje jsou vlastně doplněny dalšími souvislostmi, jinými pohledy na ně a tyto kulturněhistorické údaje jsou v podstatě přesahující klasické vnímání historických faktů.³⁶

Pro tuto práci jsou kulturní dějiny podstatné, jelikož (stručně řečeno) zaobírají širší kontext. Právě v pamětech můžeme nalézt obecné události, které jsou již známé a zpracované historiky, ale i subjektivní zkušenosti, které nám mohou danou dobu více přiblížit a nastínit atmosféru doby, tím mám na mysli například, co pisatelé považovali za důležité, a jak to zaznamenali do svých děl.

³⁴ O období 19. století pojednává například publikace, ve které autoři popisují změny, které v dané době proběhly. – HLAVAČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době; I.* Práce historického ústavu AV ČR = Opera Institutu Historici Pragae; Řada A, Monographia; sv. 43. Praha: Historický ústav, 2014. ISBN 978-80-7286-207-8.

³⁵ KUČERA, Martin. Kapitola 1 – Metodologické východisko. In: *Kultura v českých dějinách 19. století: ke zrodu, genezi a smyslu avantgard.* Novověk, sv. 10. Praha: Academia, 2011, s. 7–58. ISBN 978-80-200-1962-2.

³⁶ Tamtéž, s. 7–10

Tomuto tématu se věnuje například sborník *Kultura jako téma a problém dějepisectví*, ve kterém mě zaujala jedna otázka v textu Petra Horáka, která mi přišla výstižná. „Vynořila se, velmi neodbytně, další otázka: existují snad dějiny bez kultury, nekulturní dějiny?“³⁷ Ve stejném sborníku Milan Řepa na začátku svého textu vzpomíná na jeden naučný seriál, v souvislosti s ním zmiňuje v podstatě to, co je výše napsáno, potřeba výkladu historie s kontextem, uměním a kulturou, přičemž právě tyto termíny jsou v rámci kulturních dějin důležité. Následující citace se vztahuje stále k jeho vzpomínání na onen seriál. „Fascinovalo mě, že také umění je schopno poskytnout hledisko, z něhož lze převyprávět dějiny světa.“³⁸

Memoárová literatura je v literatuře vnímána specificky, a názory na její zařazení se liší. Každopádně nám tento způsob zaznamenávání událostí poskytuje autentický pohled na danou dobu, který doplňuje historická fakta a informace o subjektivní pocity a zkušenosti, což dává celkovému vnímání dějin další rozměr. Podstatným faktem je také způsob fungování lidské paměti, jak uvádějí autoři knihy *Rod v memoárech*. Součástí vnímání této literatury je mimo jiné motivace, se kterou autor zaznamenává dané události.³⁹ Pro tuto práci je právě subjektivita důležitým prvkem, se kterým bude pracovat, jelikož má za cíl získat jiný – konkrétní pohled na dané období, které bylo ve znamení změn, a zřejmě právě díky tomu spisovatelé psali svá díla a zaznamenávali tak mimo jiné obraz Dobrušky a okolí druhé poloviny 19. století.

³⁷ HORÁK, Petr. Touha vyslovit nevyslovitelné, snaha vystihnout skryté. In: BOROVSKEÝ, Tomáš, ed., HANUŠ, Jiří, ed. a ŘEPA, Milan, ed. *Kultura jako téma a problém dějepisectví*. Země a kultura ve střední Evropě; sv. 2. Brno: Maticе moravská pro Historický ústav AV ČR a Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2006, s. 90. ISBN 80-86488-33-0, 80-7286-098-4.

³⁸ Tamtéž, ŘEPA, Milan. Umění, kultura, civilizace: několik zastavení namísto úvodu, s. 12.

³⁹ FILIPOWICZ, Marcin a ZACHOVÁ, Alena. Psychologie lidské paměti, Motivace. In: *Rod v memoárech: případ Hradec Králové*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, s. 32–37. ISBN 978-80-87378-11-3.

3 Paměti a kroniky

Paměti a kroniky jsou literární žánry, které zaznamenávají minulost a poskytují tak pro budoucí generace svědectví oné doby. Při čtení těchto typů textů musíme brát v potaz možnou autorovu subjektivnost. Tyto literární díla pocházejí již z období středověku. U čtení kronik je důležité zjistit, zda autor zapisoval události pravdivě nebo si některá fakta více či méně poupravil.⁴⁰ Právě tyto žánry – paměti a kroniky jsou podstatným materiálem pro praktickou část této práce.

3.1 Paměti

Paměti nebo také *memoáry* vycházejí z francouzského slova *mémoire*, což v překladu do českého jazyka znamená paměť nebo památka. Paměť se řadí do epického žánru. Podle autorů *Lexikonu literárních pojmů* spisovatel píšící tento typ literárního díla „zaznamenává vzpomínky na prožité události či okruh lidí, s nimiž se stýkal, na své vrstevníky, přátele a známé, na dobové zvláštnosti apod“.⁴¹ Události by měly být sepsány v časové posloupnosti. Rozdíl mezi *autobiografií* a pamětí tkví v odstupu samotného autora. Autor pamětí by měl směřovat svou pozornost k lidem v jeho okolí nebo okolím popisovaných událostí. Pokud by autor líčil vlastní život, jednalo by se o autobiografii, což je jiný literární žánr. Při čtení pamětí bychom měli brát v potaz, že si autor sám vybírá, co napíše a na události nahlíží svým pohledem, který nemusí být objektivní.⁴²

Podle *Příručního slovníku české literatury* by paměti měly být „věcným, ne beletrizovaným sledováním událostí, a jejich pravdivým vylíčením.“⁴³ Psaním tohoto literárního žánru se zabývají mnohdy významné osoby, například státníci, spisovatelé, učitelé, kněží či generálové a další. S memoáry se můžeme setkat již ve starověku. Tento způsob zaznamenávání událostí se začal více rozvíjet ve Francii v 17. století a později. Paměti psal například francouzský kardinál Armand Richelieu, francouzský básník

⁴⁰ CHALOUPEK, Otakar. Kronika, Kroniky, Paměti. In: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. Brno: Centa, 2005, s. 467–470, 677–678. ISBN 80-86785-03-3.

⁴¹ PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. Paměti. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 262. ISBN 80-7182-124-1.

⁴² Tamtéž.

⁴³ CHALOUPEK, Otakar. Paměti. In: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. Brno: Centa, 2005, s. 677. ISBN 80-86785-03-3.

F. R. Chateaubriand, italský dramatik Carlo Goldoni i císař Napoleon Bonaparte a další. V pozdější době psali paměti například Winston Churchill, Edvard Beneš.⁴⁴ Ze spisovatelů jsou autory memoárů například Josef Václav Frič, Eliška Krásnohorská, Jaroslav Kvapil, Vítězslav Nezval, Václav Černý a mnoho jiných.⁴⁵ I v současné době můžeme najít v knihkupectvích mnoho knih tohoto žánru, který nám poskytuje vzpomínky osob a jistá svědectví oné doby.

Paměti jsou subjektivním dílem autora, které, jak je již výše zmíněno, nám mohou mimo jiné nabízet například důležitý úhel pohledu nebo také novou informaci o dané době nebo tehdejším životě. Na subjektivitu musíme při práci s paměťmi brát vždy zřetel. Vlastimil Válek ve své knize *K specifčnosti memoárové literatury* o tomto žánru poznamenává, „(...) že jde o kategorii historicky vzniklou, která se v průběhu vývoje mění se změnami obsahu. Nelze tedy posuzovat memoárovou literaturu mimo čas a prostor; je naopak třeba vidět ji ve velmi úzkých vztazích k celému společenskému i literárnímu dění...“.⁴⁶

3.2 Kroniky

Kronika je literární žánr, který může být jak v prozaické, tak ve veršované podobě. Toto slovo vychází z řeckého *chronos*, které v překladu do českého jazyka znamená čas. Kronika zaznamenává a popisuje události v chronologické posloupnosti.⁴⁷ Kroniky vznikaly v období středověku a stávají se tak velmi podstatnými materiály, které nám pomáhají blíže poznávat dějiny. Autor kroniky, tedy kronikář, sám často popisované události zažil, ale také pro psaní používal jiné zdroje. Někdy svědectví tamějších lidí, ale i z pověstí a legend. *Kosmova kronika česká* a česky psaná *Kronika tak řečeného Dalimila*, latinská *Zbraslavská kronika* mnicha Oty a Petra Žitavského, specifická *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan či Václav Březan – autor kroniky rodu Rožmberků. To je jen malý výčet kronik a kronikářů, kteří zaznamenávali historické události, lidské osudy a jiné podstatné informace, které nám dnes dokládají naši historii. Musíme brát ale v potaz, že autor si některé informace mohl vymyslet či poupravit, tudíž

⁴⁴ Tamtéž, s. 677–678.

⁴⁵ PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. Paměti. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 262. ISBN 80-7182-124-1.

⁴⁶ VÁLEK, Vlastimil. Místo memoárového žánru v rámci literatury. In: *K specifčnosti memoárové literatury*. Spisy filozof. fakulty č. 254. Brno: Univerzita J. E. Purkyně – filozofická fakulta, 1984, s. 65.

⁴⁷ PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. Kronika. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 193. ISBN 80-7182-124-1.

daný materiál nemusí být důvěryhodný. To souvisí s dobou, kdy převážná část kronik vznikala, a to právě ve středověku a začátku novověku. V tomto období se také ještě nevyužívaly metody historické vědy.⁴⁸

Kroniky a letopisy jsou si žánrem blízké. Letopis zaznamenává události určitého místa, které jsou seřazeny po jednotlivých letech, tak jak skutečně šly za sebou. Kronika zachycuje události a historické momenty ve větší oblasti a v delším časovém období. Kronika může obsahovat informace obohacené o jisté souvislosti a stanoviska či příčiny, a tím tak čtenář nezískává pouze strohý text popisující, co se kdy a jak stalo.⁴⁹

Při hledání tohoto typu literatury se můžeme setkat s blízkým žánrem kroniky, a to románovou kronikou či ságou. Ty zejména popisují mnohdy životní osudy více generací daného rodu. Autoři ale také někdy popisují život lidí na daném místě.⁵⁰

⁴⁸ CHALOUPKA, Otakar. Kronika, Kroniky. In: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. Brno: Centa, 2005, s. 467–470. ISBN 80-86785-03-3.

⁴⁹ PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. Kronika. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 193. ISBN 80-7182-124-1.

⁵⁰ CHALOUPKA, Otakar. Kronika, Kroniky. In: *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. Brno: Centa, 2005, s. 469–470. ISBN 80-86785-03-3.

Praktická část

V praktické části se bude práce zaměřovat na vybrané písemnosti z Vlastivědného muzea Dobruška. V písemných památkách se dozvídáme mnoho informací jednak ty, které známe z historického přehledu, ale také subjektivní zkušenosti, na které bude v této práci kladen důraz, jelikož dějiny kultury jsou vnímány v širším kontextu. Cílem není vypisovat podrobný obsah písemností, ale spíše „vytáhnout“ z vybraných písemností právě subjektivní zkušenosti, které mohou přiblížit či ucelit dané období a události. Vybrané materiály tedy nebudou zpracovány z hlediska žánru. Tato práce se nebude zabývat jazykový rozborem, byť je to zajímavé, ale bude se na ně zaměřovat z hlediska kulturních dějin, kam jistě patří i zmíněná subjektivita. Jak v této práci bylo již několikrát zmíněno, literární díla jsou výtvozem člověka a v těchto žánrech, převážně v pamětech si při práci s nimi musíme uvědomovat subjektivitu, někdy více či méně výraznou.

4 Vybrané písemné památky

Mezi vybrané písemnosti patří 6 pamětí či kronik z Vlastivědného muzea Dobruška. Tyto písemnosti jsem měla možnost zkoumat v podobě opisů ve formě strojopisu. Jedná konkrétně o *Dobrušské paměti Jana Hoňka*, *Dějiny města Dobrušky – Jan Nepomucký Adalbert Honěk*, *Opis deníku Václava Viravského z Dobrušky*, *Paměti Josefa Petříka*, *Paměti Josefa Kňourka*, *Paměti Jana Laichtera*.⁵¹ Tyto písemné památky zaznamenávají dobu 19. století, spíše jeho druhou polovinu a jsou z oblasti Dobrušky a jejího okolí.

Opis deníku Václava Viravského z Dobrušky⁵²

Jedná se o opis z citovaného přepsání Václava Malého, jak je mimo jiné psáno v úvodu napsaného Václavem Matoušem. Jako podnadpis jsou uvedeny roky 1829–1866, dále ale sám autor V. Viravský uvádí, že ho po 53 letech dopisuje.

⁵¹ U citování těchto písemností je bez závorčky uveden rok vzniku, který známe. V závorce je uvedeno období, o kterém autoři písemností pojednávají a vzpomínají.

⁵² VIRAVSKÝ, Václav. *Opis (MALÝ, Václav) deníku Václava Viravského z Dobrušky*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381.

Název díla je pojmenován jako deník, autor ale tento text psal již s odstupem času a je zaměřen převážně na jeho učitelskou praxi. Ke konci díla jsou zaznamenány události, které výrazně zasáhly Dobrušku a nejen tu – v roce 1866 prusko-rakouská válka a rozsáhlý požár. V tomto případě je text dle mého názoru blízký paměti. Zajímavé jsou části, kdy autor „komunikuje“ se čtenářem – „*Bude se zajisté laskavý čtenář diviti...*“⁵³. Dílo je rozděleno na kapitoly, které jsou v dostupném opisu podtržené. Kapitol je 9, a text je díky nim přehledně rozdělený a mnohdy jsou jimi zvýrazněny důležité události. Dílo je sestaveno chronologicky, začíná autorovým mládím a postupně popisuje autorův život, kariéru atd.

Václav František Viravský (1829–1913)⁵⁴ se narodil v Malé Skalici. Své dětství nijak podrobně nepopisuje, zaměřuje se převážně na léta strávená ve škole. Měl dva sourozence, starší sestru a mladšího bratra. Byl chytrý a snaživý. O prázdninách vyučoval i některé děti. Věnoval se hudbě, hrál na housle, klavír a flétnu. Za úspěchy ve škole získával odměny, například knížku s obrázky od pana vikáře. Jeden z jeho učitelů byl pro jeho budoucí život velmi důležitý, jelikož jeho otcí sdělil, že by ho byla škoda, kdyby byl řemeslníkem. Studoval a později nastoupil do učitelského kurzu v Hradci Králové. Ve svém odkaze dále popisuje, jak učil ve Slavoňově, Bohdašíně, Mokřém a Dobrušce. Můžeme tedy říct, že zanechává popis školství v Podorlicku. Zmiňuje pro dnešního čtenáře nebo badatele mnoho zajímavých informací, které mohou přiblížit například školní prostředí tehdejší doby. Cestoval, o čemž často píše i v tomto díle.

V textu se setkáváme také s popisem krásné přírody tohoto kraje, kterou byl přímo uchvácen a to konkrétně, když nastupoval do školy v Mokřém: „*Po posilnění a malém odpočinku jsem vyšel do krásné Boží přírody, která mne opravdu velmi příjemně naladila. To krásné stromořadí ode dvora Lhotky k západu a východu, ty bujné nivy a rostliny, ty lesíky a bažantnice. Všude plno zvěře, zvláště krásných bažantů. Naplnilo mne vše obdivem, jaký to rozdíl. Ty horské půdy a zde!*“⁵⁵

⁵³ VIRAVSKÝ, Václav. *Opis (MALÝ, Václav) deníku Václava Viravského z Dobrušky*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381, z opisu s. 18.

⁵⁴ MACH, Jiří. Dobrušské dějepisectví. In: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 12. ISBN 978-80-907227-0-5.

⁵⁵ VIRAVSKÝ, Václav. *Opis (MALÝ, Václav) deníku Václava Viravského z Dobrušky*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381, z opisu s. 14–15.

Dějiny města Dobrušky – Jan Nepomucký Adalbert Honěk⁵⁶

Dějiny města Dobrušky sepsal Jan Honěk v roce 1879. Jedná se o opis první jeho knihy zaznamenávající dějiny zahrnující léta 1835–1879, jak je napsáno v úvodu Václavem Matoušem. Tato literární památka je rozsáhlejší oproti dalším vybraným pamětem. Dílo je rozděleno chronologicky na léta, které jsou v textu podtržena a autor se v nich věnuje důležitým událostem. Toto dílo, jak již název napovídá, zaznamenává v určitém časovém úseku dějiny Dobrušky. Honěk popisuje události všeobecně s kontextem i konkrétní události vztažené na oblast Dobrušky. V díle se autor zabývá správou a chodem města i živelnými událostmi. Jan Honěk (1818–1897) byl soustružníkem dřeva a v 60. letech členem městské rady Dobrušky⁵⁷. Relativně obsáhle rozepisuje dějiny města i dané doby, které dnešnímu čtenáři mohou lépe nastínit celkový dobový kontext, což mohl být i jeho záměr, jelikož toto dílo psal s odstupem času. Fakt, že byl členem rady, vysvětluje i způsob a výběr zaznamenávání informací, které jsou mnohdy detailně zpracovány. Z textu je patrné (jako i v dalších), že v tomto období 19. století bylo pro obyvatele nejen Dobrušky nelehké, jelikož vznikalo mnoho změn, na které si museli obyvatelé přivykat a přizpůsobovat se jim.

Dobrušské paměti Jana Hoňka⁵⁸

Dobrušské paměti 1835–1893 jsou druhou knihou Hoňkových pamětí, jak v úvodu poznamenává Václav Matouš. Jedná se také o opis, který je ale volným přepisem *Dějin města Dobrušky*, tudíž obsah je podobný jako jeho první dílo. V tomto opise jsou dva texty, které Honěk nepsal a jsou tam dopsány, na to je ale čtenář v úvodu upozorněn Václavem Matoušem. Očekávalo by se, že tato druhá Hoňkova kniha bude rozsáhlejší, jelikož obsahuje popis delšího časového období, ale není tomu tak, první jeho dílo (*Dějiny města Dobrušky*) je nepatrně delší. Po roce 1880 zaznamenává různé opravy a také komentuje rozšíření školní budovy.

⁵⁶ HONĚK, N. A. Jan. *Dějiny města Dobrušky* (opis), 1879 (1835–1879). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 380.

⁵⁷ MACH, Jiří. Dobrušské dějepisectví. In: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 11–12. ISBN 978-80-907227-0-5.

⁵⁸ HONĚK, Jan. *Dobrušské paměti* (opis), (1835–1893). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 380.

Paměti Josefa Petříka⁵⁹

Opis těchto pamětí začíná narozením Josefa Petříka (1862–1939⁶⁰), chronologicky vzpomínky pokračují jeho dalším životem, školní docházkou, kariérou atd. V dokumentu je i rodokmen. Popisuje události spojené s rokem 1866, tedy válku a požár, přičemž byl v té době dítě. Paměti nejsou rozděleny do kapitol. Podstatným tématem vzpomínek je jeho živnost, tedy spedice. S tím souvisí i zmínky o rozvoji průmyslu. V textu se dále rozepisuje také o své rodině, a to například vzdělání jeho dětí. Paměti zasahují do 20. století, na což se v této práci již nezaměřuji, jelikož ostatní vybrané paměti zaznamenávají dobu kolem druhé poloviny 19. století.

Paměti Josefa Kňourka⁶¹

V Kňourkových pamětech jsou zprvu popisovány osobnosti a jejich živnosti na počátku 20. století a také možný obraz toho, co se v Dobrušce nacházelo. V další části je popisována historie první drogerie v Dobrušce a tehdejší okrese, kterou, jak je na konci napsáno, zpracoval podle vyprávění R. Ježek. V písemnosti je zmíněna zoologická zahrada v Dobrušce (fungující v letech 1903–1909), kterou založil Louis Kňourek. Žila v ní zvířata jako liška, rybky, bílé myši, sup a 10–12 opic, což s sebou neslo i starosti, a to jednak finanční náročnost a také nehody, kdy například při krmení utekly opice. Jistě tato zoologická zahrada v části tohoto kraje byla pro obyvatele zajímavým zpestřením a podívanou.

Paměti Jana Laichtera⁶²

Jan Laichter (1858–1946⁶³) se narodil v Dobrušce. Ve svých pamětech popisuje převážně své dětství. Zprvu zmiňuje, že se dožil 80 let a přemýšlí nad věkem a vzpomíná na Jakuba Malého, jak ho potkal jako mladý muž v Ottově nakladatelství, ale i další osoby, které potkal. Což nám napovídá o jeho kariéře, která byla spojená s vydáváním literatury. Jeho paměti nejsou rozsáhlé. Na začátku také poznamenává stručnou historii jeho rodného domu. Chronologicky mapují jeho dětství. Jeho otec (František Laichter)

⁵⁹ PETŘÍK, Josef. *Paměti Josefa Petříka* (opis), 1932–1934 (1862–1930). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 391.

⁶⁰ Tamtéž, z opisu s. 24.

⁶¹ KŇOUREK, Josef. *Paměti Josefa Kňourka* (opis), (počátek 20. století). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 119.

⁶² LAICHTER, Jan. *Paměti Jana Laichtera* (opis), 1938 (1858–1866, autorovy další vzpomínky). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 171.

⁶³ MACH, Jiří. Od války k válce. In: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018, s. 197. ISBN 978-80-907227-0-5.

byl zvolen dobrušským starostou, na což vzpomíná z pohledu dítěte. Zmiňuje se o svém dědovi a uctivém chování k němu. Ve svých pamětech píše také o škole, například za jaké předměty žáci dostávali známky.

Zajímavou částí je, když se vyjadřuje ke svému jménu, jak vnímal jméno Jan, a také proč dostal zrovna toto jméno. V této souvislosti zmiňuje kněze Antonína Flesara. „*Narodil jsem se blízko pohraničných hor Orlických, v městě Dobrušce, r. 1858 na den Mládátek, 28. prosince. Poněvadž dne předcházejícího byl svátek Jana Evangelisty, přinesl jsem si toto jméno ke křtu, neboť kněz Antonín Flesar při křtu vždy se tázal otce či kmotrů, kterého dne se dítě narodilo, podíval se do kalendáře, jakého svatého na ten den připadá a pokřtil ho na toto jméno, tak lidé na místo sladkého jména přišli od křtu třeba s Kordulou nebo s Barnabášem.*“⁶⁴ Jmenoval se jako jeho děda. Antonín Flesar byl důležitou osobností pro historii tohoto kraje, jelikož napsal *Popis historicko-archeologicko-statistický okresu opočenského* z roku 1895, ale i další. Byla tak popsána historie tohoto kraje, která sloužila jako jeden ze zdrojů historických údajů.⁶⁵

⁶⁴ LAICHTER, Jan. *Paměti Jana Laichtera* (opis), 1938 (1858–1866, autorovy další vzpomínky). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 171, z opisu s. 4.

⁶⁵ *Antonín Flesar*. Online. Kultura a sport Dobruška – Vlastivědné muzeum. Dostupné z: <https://www.kulturadobruska.cz/vlastivedne-muzeum/historie/vyznamne-osobnosti-dobrusska/flesar-antonin/>. [cit. 2024-04-12].

5 Konkretizace děl

Tato kapitola se rozděluje do několika částí pro lepší přehlednost. Jsou zde taková témata, která se objevovala ve vybraných dílech a jakýmsi způsobem mohou odrážet tehdejší způsob života lidí či přibližují a zaznamenávají fungování města a školství a také vnímání zásadních událostí, které se v písemnostech často objevovali. Právě poslední zmíněné téma přináší vzpomínky, které zprostředkovávají subjektivní popis událostí, které obyvatele nejen Dobrušky potkaly. To byl konkrétně ve vybraných písemných památkách rok 1866, tedy prusko-rakouská válka a velký požár. Díky ukázkám, které text doplňují, si také můžeme všimnout dobového psaného jazyka, byť to není hlavním cílem této práce. K tomu nutno připomenout, že se jednalo o opisy. Dle mého názoru jsou ukázky důležité z důvodu vžití se do tehdejší oblasti, i když můžeme nastínit obsah, není to takové, jako když si přečteme danou ukázkou.

Školství

Jedním z témat, které se objevuje ve vybraných písemných památkách je školství. Toto téma je oproti jiným více rozepsáno, a to z důvodu, že o škole se zmiňovali téměř všichni autoři zmíněných vzpomínek. A také se nabízí sledovat změny a uvědomit si, jakým vývojem školství prošlo.

První zmíněné literární dílo zaznamenávající školství tehdejší doby je *Opis deníku Václava Viravského z Dobrušky*. V kapitole Mé dětství vzpomíná, že žáci měli černé dřevěné tabulky, na které nejprve trénovali psaní písmen. Papír na opisování z předpisu dostali, až když psaní písmen alespoň trochu ovládali.⁶⁶

V dnešní době jsme zvyklí, že děti nejčastěji chodí do školy, která je v samostatné budově a má několik tříd. V období 19. století školy byly v porovnání s dnešní dobou odlišné, a ne všude stejné, jak je patrné z následující citace, když poprvé Viravský viděl školu ve Slavoňově. „*Jakživ bych si takový kostel nepředstavoval. A to stavení před zvonící byla škola a napravo fara, jak mi ženské na poli pracující řekly. Tu ve mně hrklo a zůstal jsem celý strnulý. To má tedy být škola? Tu jsem si v duchu jinak představoval. A sice školu, jak u nás v kraji viděti jest. Zděné, jednopatrové, alespoň dvě třídy a pro*

⁶⁶ VIRAVSKÝ, Václav. *Opis (MALÝ, Václav) deníku Václava Viravského z Dobruška*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381, z opisu s. 1.

podučitele hezký pokojíček atd.“⁶⁷. Nejen to, ale i učitel vždy neměl takové postavení jako dnes. V období, které popisuje (učitelem byl do roku 1861) měla vliv na školy církev. Například, když žádal místního faráře, jestli by se nemohl přimluvit u vikáře, aby ho poslal do jiné školy. Autor zmiňuje i docházku, která byla omezena ročním obdobím. Žáci šli do školy, až když nebylo tolik práce na poli a se zvířaty. Když pracoval jako podučitel v Mokrém učil kolem 40 dětí, měl tak prostor pro vzdělávání se a také hledání různých pedagogických pomůcek k výuce. Zajímavostí bylo učitelské stravování, které popisuje právě, když vyučoval v Mokrém. „*Na začátku školního roku sestavil učitel dle seznamu do školy povinných žáků pro tento rok a dle počtu žáků dávali dle pořadí učiteli stravu, kterou do školy přinášeli. Užasl jsem, co jsem měl všechno sníst. A strava byla v celku výborná.*“⁶⁸ Když nastoupil do školy do Dobrušky, byli tam dva podučitelé a učitel. Viravský jako podučitel učil první třídu, kde bylo 220 dětí, což je pro nás v dnešní době nepředstavitelné. Stal se oblíbený, jelikož jeho žáci dělali pokroky. Snažil se vymýšlet nějaké metody, aby žákům učivo šlo lépe, například při slabikování vyzkoušel metodu pro hluchoněmé a to hláskování, což přineslo dobré výsledky. Ve svých vzpomínkách Viravský zmiňuje také nelehkost tohoto povolání, které neobnášelo jen vyučování žáků. Zajímavostí bylo i ubytování, které Viravský také popisuje. To se samozřejmě lišilo, podle toho, v jaké učil zrovna škole. Například, když byl podučitelem v Dobrušce, tak měl prý docela pěkný pokoj, do kterého se ale chodilo přes třídu. Rozdílem bylo, když vyučoval ve škole ve Slavoňově, kde měl hodně málo místa na postel, tak se prý nakonec zabydlel na půdě za komínem. Zřejmě v tehdejší době bylo problém s místem, kde vyučovat tolik žáků a k tomu i poskytnout například byt pro učitele.

Ze vzpomínek je patrné pro tuto oblast, že povolání učitele bylo náročné. Viravský popisuje, co vše dělal, když byl ve funkci podučitele ve Slavoňově, zastupoval učitele v jeho nepřítomnosti, hrál na varhany, vypomáhal v různých činnostech v kostele, které popisuje na straně z opisu 8 a 9.⁶⁹

Jan Honěk ve svých *Dějínách města Dobrušky* zmiňuje (v 60. letech 19. století) jako nutnou potřebu rozšířit školství v Dobrušce, tedy zvýšit více místností pro učení a také více učitelů, jelikož bylo stále více dětí. Později popisuje i změnu ve školství, která

⁶⁷ VIRAVSKÝ, Václav. *Opis* (MALÝ, Václav) *deníku Václava Viravského z Dobruška*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381, z opisu s. 6.

⁶⁸ Tamtéž, z opisu s. 15.

⁶⁹ Tamtéž, z opisu s. 8–9.

přinesla například povinnost žáků chodit do školy do 14 let či změnu školního poplatku.⁷⁰ Je patrné, že autor v historickém přehledu myslel i na odvětví školství, které se v této době rozvíjelo a bylo (a je) pro společnost podstatné.

Josef Petřík psal o svých dětech, které chodily do školy. Dívky chodily do hospodyňské školy v Opočně. Tudíž na přelomu století, již lze vidět, že dívky studovaly.⁷¹ Popisuje ale i své zážitky, když chodil do školy. Například vzpomíná, když chodil do druhé třídy, jak ho zaujaly české dějiny, kde se seznámil, co to znamená, jak doslovně píše, láska k vlasti a národu.⁷² Zde můžeme tedy sledovat důležitost znalosti historie.

Jan Laichter psal své vzpomínky převážně vztažené na jeho dětství, kde mimo jiné popisuje, jak chodil do školy a uvádí předměty podle třídní knihy pro první a druhou třídu, kde můžeme zjistit jaké předměty se žáci v té době učili a na co byl kladen důraz. Pro první třídu byly rubriky na známky například pro pilnost, mravy, náboženství i cvičení mluvy, ale také psaní, čtení a počítání atd. Zaznamenává také velký počet žáků, který zmiňuje i právě Václav Víravský z pohledu učitele.⁷³

Správa města

V *Dějínách města Dobrušky* se autor převážně v zapisování událostí zaměřoval na správu a chod města. Ze začátku v roce 1847 a 1848 popisuje revoluční období, které vedlo k mnoha změnám, například začala vznikat národní obrana, která byla také zavedena v Dobrušce a zajišťovala tak pro občany větší bezpečí. Velkým tématem pro obyvatele Dobrušky a Opočna byla záležitost umístění okresního úřadu, které bylo nejprve v Dobrušce a pak se přesídlilo do Opočna, a právě na to vzpomíná i Jan Honěk. Relativně podrobně popisuje, co k vedlo k tomu, že se úřad přesídlil. Ve zmiňované ukázce Honěk nastiňuje, že vládla, pokud to tak můžeme napsat, rivalita mezi městy Opočnem a Dobruškou. „*Místo, kam přec c. k. okresní úřad a berní úřad má se usídlit, bylo dosud nerozhodnuto a náhou dobu v záležitosti té tahačka řádila. A mnohé vyjednávání a komise byly konané, neboť dvě města – totiž Opočno i Dobruška stejně*

⁷⁰ HONĚK, N. A. Jan. *Dějiny města Dobrušky* (opis), 1879 (1835–1879). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 380, z opisu s. 21–22, 33–34.

⁷¹ PETŘÍK, Josef. *Paměti Josefa Petříka* (opis), 1932–1934 (1862–1930). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 391.

⁷² Tamtéž, z opisu s. 3.

⁷³ LAICHTER, Jan. *Paměti Jana Laichtera* (opis), 1938 (1858–1866, autorovy další vzpomínky). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 171, z opisu s. 11–15.

*a dosti horlivě o usídlení c. k. úřadu se zasazovaly a obě města, totiž občané a představenstva měst těch v záležitosti té mnoho činili a dle možnosti vše podnikli.*⁷⁴

Jan Honěk zmiňuje také volby do obecního představenstva, jelikož se sám angažoval v chodu města, je tedy jasné, že i této tématice spojené se správou města se věnuje ve své písemnosti. Postupně vypisuje, co vše zbudovali jako město, jako například silnice, oprava cest a městské radnice, oprava vodárny, dláždění náměstí, nový hřbitov a další. Například oprava vodárny byla pro Dobrušku zásadní, proto se zřejmě tomuto tématu relativně podrobně věnuje, jelikož zkvalitnění vody bylo pochopitelně pro obyvatele důležité. V druhé polovině 19. století se snažili opravovat a zlepšovat své město, což někdy nebylo lehké z hlediska financí.⁷⁵

V textu Honěk píše také o několika osobách, které finančně pomohly obyvatelům Dobrušky. Odkázaly část jmění potřebným lidem, na opravy, do školského odvětví (například na zřízení zahrady, kde by se mohli učit zahradníci) nebo dobrodinci zřizovali, jak píše, nadace – například pronajímali pozemky, z nichž obnos věnovali určitým lidem (to mělo ale podmínky).⁷⁶ Je zajímavé, že mnoho zesnulých odkázalo nějakou finanční část na pomoc potřebným, bylo to možná tím, že někteří neměli děti a partnera, ale i tak je to dle mého názoru úctyhodné.

O národní obraně se zmiňuje i Václav Viravský ve svých vzpomínkách, kde popisuje, že z gardy měli strach zloději. Můžeme tedy říct, že pro obyvatele byla důležitá a měla svou roli ve fungování města.⁷⁷

Soukromý život

Josef Petřík ve svých vzpomínkách popisuje i všední život, například co jedli, když byl malý. Nutno poznamenat, že otec se věnoval tkaní a nádenickou prací, jak uvádí autor. „*Brambory, úkrop a zase brambory, to byl náš jídelní lístek, omaštěný v neděli ráno kávou a někdy jen o svátcích kousek masa...*“⁷⁸ Zmiňuje také společenský život jako byly

⁷⁴ HONĚK, N. A. Jan. *Dějiny města Dobrušky* (opis), 1879 (1835–1879). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 380, z opisu s. 6.

⁷⁵ Tamtéž, v rámci celého textu.

⁷⁶ Tamtéž, v rámci celého textu.

⁷⁷ VIRAVSKÝ, Václav. *Opis* (MALÝ, Václav) *deníku Václava Viravského z Dobrušky*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381, z opisu s. 13.

⁷⁸ PETŘÍK, Josef. *Paměti Josefa Petříka* (opis), 1932–1934 (1862–1930). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 391, z opisu s. 5.

plesy. Začal chodit do pěveckého spolku Dobroš, přičemž spolky byly v období druhé poloviny 19. století rozšířené.

Josef Petřík píše, jak své děti učil k šetrnému zacházení s penězi, což již bylo období přelomu 19. a 20. století. „*Dětem, jak začaly chodit do školy, slíbil jsem za každou jedničku na vysvědčení jednu korunu, což mě čtyřikrát za rok stálo vždy hezkou řádku těchto korunek. Ale každý měl svoji pokladničku a ukládal si je na knížku do spořitelny. Nechal jsem jim vždy volnost se svými penězi si hospodařiti, aby si na ně zvykly a tak vypěstována byla u nich šetrnost.*“⁷⁹ Toto téma řeší i v dnešní době mnoho rodičů, jakým způsobem učit děti správnému zacházení s financemi. Jelikož uvádí, že jeho děti dostávaly za jedničky na vysvědčení odměnu, můžeme z toho vyvodit, že záleželo také na dobrém vzdělání a prospěchu, což navazuje na fakt, že se v období druhé poloviny 19. století rozvíjela společnost, tedy i školství (př. na přelomu století začínají vznikat měšťanské školy).

Vnímání zásadních událostí

V roce 1866 propukla prusko-rakouská válka. Jan Honěk píše, že u Dobrušky a Opočna a jejich okolí bylo vojsko. Obyvatelé vojáky ubytovávali i s jejich koňmi a starali se o raněné.⁸⁰ Josef Petřík ve svých pamětech vzpomíná na obě události roku 1866, které se staly, když byl dítětem (narodil se v roce 1862). Období války popisuje stručně, ne z hlediska obecných informací, ale právě popisuje subjektivní zkušenost, tedy co slyšel a co dělali. I Jan Laichter ve svých pamětech zmiňuje krátce na konci svého díla začátek války.

Jan Honěk píše ve svém díle o požáru v roce 1866. Požár, jak známe z historických pramenů, mnoho zničil. Honěk zmiňuje, že městu mnozí pomohli a díky tomu se mohlo město vzpamatovat a opět zvelebit, což musela být velká pomoc, protože město zvládli relativně v krátké době opravit. Byly zničeny desítky domů, radnice, pivovar a další budovy.⁸¹

V rozsáhlém díle Aloise Beera uloženém ve Vlastivědném muzeu Dobruška, konkrétně z jeho kreseb, které doplňovaly text zaznamenávající historii nejen Dobrušky

⁷⁹ PETŘÍK, Josef. *Paměti Josefa Petříka* (opis), 1932–1934 (1862–1930). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 391, z opisu s. 17.

⁸⁰ HONĚK, N. A. Jan. *Dějiny města Dobrušky* (opis), 1879 (1835–1879). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 380, z opisu s. 35–38.

⁸¹ Tamtéž, z opisu s. 38–39.

a okolí v druhé polovině 19. století můžeme najít spoustu konkrétních kreseb týkajících se například zásadních událostí Dobrušky – požár v roce 1866.⁸²

O požáru roku 1866 se zmiňují i další autoři vybraných vzpomínek, a to například Václav Viravský, kterému oheň zničil také jeho majetek. Popisuje i to, že dostal peníze (a kolik) jako odškodnění v rámci pojištění.⁸³

Dále i Josef Petřík vzpomíná na požár, který se stal, když byl ještě dítě, což může být také zajímavý a odlišný pohled. Napovídá tomu i obsah, že popisuje i již známé informace, například co shořelo, ale také hlavně subjektivní vnímání a detaily, co dělali obyvatelé a jak reagovali, respektive jeho rodina. „*Potom přišel oheň. Bylo to v neděli a já se sestrou a rodiči byli jsme v Pohoří u strýčka Jana Hasrdly na posvícení. K večeru zaslechl jsem křik „Dobruška hoří“ a v tom již mihl se kolem mne otec s konví v ruce utíkaje z vesnice k Dobrušce. Já za ním až k přelízce, kam přiběhla i maminka a odkudž bylo vidět ohromnou záplavu ohně, v němž město zmizelo. Vrátili jsme se po chvíli ke strýčkovi a v komůrce zaspali jsme my děti další. Ale maminka běžela po našem usnutí do města za tatínkem a pomáhala mu zachraňovati náš malý majetek, který vynesla nejspíše sama do zahrad, v pozadí domků těch dosud se nalézajících. Tatínek pak za pomoci svého mě neznámého přítele, jenž mu donášel na střechnu po žebříku vodu a později již jen bahno z blízkého zahradního příkopu...“⁸⁴ Svůj dům zachránili, ale některé okolní domy shořely. V této sice delší ukázce, ale velmi důležité, je patrné nejen to, že se lidé všemožně snažili zachránit své příbytky a majetek, ale také to, že oheň byl opravdu velký a ničivý.*

⁸² Některé ukázky z díla Aloise Beera jsou k vidění například v publikaci: MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018. ISBN 978-80-907227-0-5.

⁸³ VIRAVSKÝ, Václav: *Opis* (MALÝ, Václav) *deníku Václava Viravského z Dobruška*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381, z opisu s. 27–28.

⁸⁴ PETŘÍK, Josef. *Paměti Josefa Petříka* (opis), 1932–1934 (1862–1930). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 391, z opisu s. 2.

6 Projekt

Projektem této práce je přednáška v knihovně pro veřejnost, konkrétně v Opočně. Cílem přednášky bylo představit veřejnému publiku praktickou část této práce, tedy seznámit s vybranými ukázkami ze shromážděných písemností z Vlastivědného muzea Dobruška, které reflektovaly období druhé poloviny 19. století a oblast Dobrušky a okolí. Také doporučit a nastínit regionální literaturu.

Přednáška se konala 3. dubna 2024 v malém sále v Kodymově národním domě v Opočně (příloha B: fotografie), a to z důvodu lepší přístupnosti a také většího počtu míst, dostupnosti projektoru a plátna. Přednášku pořádala Městská knihovna Opočno. Jednala jsem s vedoucí knihovny, která mi byla nápomocná a ochotná. Neměla jsem žádné náklady spojené s přednáškou a propagací. Na přednášku byl vstup zdarma. Knihovna dala můj text o náplni přednášky do vlastní šablony, tím se stal plakát (příloha A) přehlednější v seznamu kulturních akcí města. Plakát působí historicky, proto i zvolená tmavě hnědá barva, což byl záměr. Plakát na výlepních plochách byl i díky barvě dobře čitelný. Plakát byl uveřejněn na webových stránkách města a v periodickém tisku města, vyvěšen na výlepních plochách města, také pozvánka zazněla v opočenském rozhlase a město Opočno vytvořilo facebookovou událost na svém facebookové profilu.

Oporou k přednášce byla prezentace. Ta byla doplněná o dobové fotografie či ukázky kreseb z díla Aloise Beera, který zaznamenával mimo jiné Dobrušku druhé poloviny 19. století, ale například i Opočno. Posluchači mohli v jednom případě hádat, zda poznají z kresby, o jaké místo se jedná – zámek Opočno. Tento vizuální materiál poskytlo Vlastivědné muzeum Dobruška. Fotografie celou přednášku ozvláštnily a publikum zaujaly, jelikož doplňovaly a také pomohly lépe si představit danou dobu, například kresba zaznamenávající požár Dobrušky v roce 1866. Přednáška byla pomyslně rozdělaná na dvě části, první část se týkala představení přednášejícího (úvod) a výběr literatury týkající se oblasti Orlických hor, Podorlicka a také Dobrušky a Opočna. Tato část byla zvolená nejen jako doporučení, ale zejména pro ukázkou toho, že můžeme nalézt mnoho regionální literatury, ale také i literatury určené pro děti, například pohádky. Městská knihovna Opočno mnoho titulů tohoto regionu umožňuje k vypůjčení. V první části se nacházel také seznam pamětí/kronik, o nichž se v přednášce dále hovořilo. V této části byli krátce představeni autoři a stručně obsah jejich děl, aby se posluchači v další části lépe orientovali. Druhá část přednášky byla zaměřená na konkretizaci děl, která byla

dále rozdělena na témata, která se ve vybraných dílech vyskytovala, a to témata školství, správa města, soukromý život a vnímání zásadních událostí. Tedy díky tomuto rozdělení získala přednáška přehlednou strukturu pojednávající o druhé polovině 19. století v oblasti Dobrušky a okolí. V této části jsem četla posluchačům ukázky, které doplňovaly známá fakta, která jsou známá z historických pramenů. Na konci přednášky byl čas na dotazy.

Jak se žilo v našem kraji našim předkům? Jak lidé vnímali tento kraj v minulosti? To jsou otázky, na které jsem se snažila odpovědět na základě zkoumání vybraných osobních pamětí a kronik z Vlastivědného muzea Dobruška v rámci své bakalářské práce.⁸⁵ Jak z mého textu k přednášce (k plakátu a pro propagaci) vyplývá, tak tato přednáška měla za cíl přiblížit, nastínit a seznámit veřejnost s tím, co lidé v tehdejší době považovali za důležité a napsali to do svých pamětí či kronik. Proto jsem volila jako vhodnou variantu čtení ukázek k daným tématům doplněným o vizuální stránku v podobě historických fotografií a ukázek kreseb Aloise Beera. Posluchači tak získali jednak inspiraci pro čtení další literatury zabývající se tímto krajem, a také další žánr literatury, který o historii vypovídá.

⁸⁵ Vlastní text k popisu přednášky.

Závěr

Tato práce měla za cíl nastínit část historie, konkrétně druhé poloviny 19. století, oblasti Dobrušky a okolí, a to z důvodu výběru písemných památek Vlastivědného muzea Dobruška z pohledu kulturních dějin, které mohou konkrétně popisovat obecné informace o dané době a regionu, a to pomocí témat a ukázek. Tomuto cíli napomáhá i struktura práce, tedy nejprve teoretická část zabývající se stručným přehledem oblasti Orlických hor. Přehled tak nastiňuje důležitou myšlenku této práce, a tedy ukázkou toho, proč byl a je tento kraj podstatný pro naši zemi a společnost a také ukázkou bohatosti, kterou nabízí například turistům, kteří zde mohou navštěvovat hojně hrady a zámky, různá muzea přibližující historii oblasti, ale také přírodní zajímavosti atd. Struktura práce spočívala dále v objasnění dějin kultury, vysvětlení klíčových pojmů jako jsou paměti a kroniky a praktické části představující materiál a konkretizace zmíněných děl.

V období 19. století probíhalo národní obrození, které budovalo český jazyk. Důležitá pro toto období byla historie, která napomáhala k formování českého národa. Touto prací bych chtěla právě připomenout, že jazyk, a tedy i literatura je důležitá, a právě paměti a kroniky mohou přispívat i k historii. Existuje mnoho publikací, které dnešním čtenářům zprostředkovávají kroniky a paměti, a tak pomáhají podat historii trochu jiným způsobem.

Paměti a kroniky jsou zajímavým literární žánrem, na který je důležité nahlížet jako na dílo člověka, tedy brát v potaz, že některé údaje mohou být více subjektivně zaznamenány, což je v této práci také zdůrazněno. Tato literatura může být podstatným a nápomocným pramenem vypovídajícím o dané době, ale samozřejmě s ohledem na to, co je již výše napsáno a tedy subjektivitou, což je patrné z ukázek v páté kapitole. Literatura z pohledu dějin kultury je důležitá, protože tak poskytuje jedinečný pohled na danou událost, dobu či situaci. Existuje řada publikací, která se blíže memoárovou literaturou a jejím výzkumem zabývá.

V úvodu byla stanovena otázka vztahující se k vybraným vzpomínkám. Dobové vzpomínky pojednávají o stejné době i místě – budou se některé důležité informace opakovat nebo lišit? Při četbě písemností se mnohé informace a tematické oblasti opakovaly, například téma požáru v roce 1866 a prusko-rakouské války, což byly události, kterým musela Dobruška čelit ve stejném roce. Je tedy logické, že autoři měli potřebu se právě k tomu vyjádřit. Důležitým a častým tématem vyskytujícím se ve vzpomínkách

bylo školství, a to například z pohledu učitele i žáků, vždyť i toto odvětví se postupně rozvíjelo a hrálo důležitou roli v rozvoji společnosti. Ve vybraných písemnostech se informace nelišily, samozřejmě to je dáno také tím, že se jednalo o vzpomínky od autorů rozdílných profesí.

Praktická část byla zaměřena, jak je výše zmíněno, na konkretizaci děl v souvislosti kulturních dějin, proto tedy není v práci jazykový rozbor děl. Nabízí se jistě možnost dalšího bádání, které by již mohlo zakomponovat do své analýzy i jazykovou stránku děl, ale také možnost prostudování většího počtu písemností, a to například i z jiných muzeí či archivů, které by mohly pojednávat o větší oblasti Orlických hor.

Součástí této bakalářské práce byl projekt, tedy v tomto případě veřejná přednáška pořádaná Městskou knihovnou Opočno, která byla uskutečněna v Kodymově národním domě v Opočně v malém sále, kde byl k dispozici projektor s plátnem. Proto mohla být přednáška doplněná i o prezentaci. V ní byly použity fotografie z digitálního archivu Vlastivědného muzea Dobruška a také ukázky z díla Aloise Beera, který v textové a obrazové formě zaznamenával nejen Dobrušku a okolí druhé poloviny 19. století a je tak důležitým zdrojem informací. Přednáška měla za cíl ukázat a seznámit posluchače s výběrem literatury zabývající se krajem Orlických hor, Podorlicka i Dobrušky a Opočna, jelikož takovéto literatury je relativně velké množství a existují i knihy pro dětské čtenáře. A také měla za cíl nastínit to, že písemnosti (například ve formě pamětí či kronik) obohacují informace z obecných knih zabývajících se danou dobou a oblastí konkrétními popisy, pocity, pohledy, které jsou sice subjektivní, ale v rámci kulturních dějin jsou také podstatné. V průběhu přednášky byly tedy čteny ukázky z vybraných písemností z Vlastivědného muzea Dobruška, které dané období přibližovaly i upřesňovaly, a to pomocí témat, která dávala přednášce jistou osnovu.

Touto prací jsem chtěla přiblížit žánr pamětí a kronik, který je důležitý a možná ne tak známý. Myslím si, že tento záměr podpořila veřejná přednáška v rámci projektu této bakalářské práce. Právě písemnosti mohou poskytnout čtenáři zajímavé pohledy a detaily, které tak mohou přispět k přiblížení dané doby či situace. Je samozřejmě třeba myslet na subjektivní stránku těchto žánrů. A také považuji za důležité, aby obyvatelé znali nejen současnost oblasti, kde žijí, ale také historii a věděli tak, jak naši předkové vybudovali města a vesnice, ve kterých dnes žijeme. Znali tak příběh svého kraje.

Po přednášce jsem utvrzena v tom, že projekt – přednáška byl dobře zvolený. Veřejnosti / publiku se tak mohly předat získané informace z paměti (čtených ukázek) a doplňkových informací. Zakomponovaná doporučená literatura pro získání znalostí o tomto kraji byla důležitá, jelikož jsem i doporučila, že opočenská knihovna má velký výběr regionálních knih. V knihovně si mohou zájemci knihy vypůjčit, což si myslím, že je dobré, například si někdo takovou knihu přečte a zjistí, že existuje mnoho zajímavé literatury, i pohádky pro děti s tématem Orlických hor, které tak mohou rozvíjet zájem o další informace spojené s tímto krajem. Pro zájemce se tak ukázala existence a dostupnost této literatury.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

BOROVSKÝ, Tomáš, ed., HANUŠ, Jiří, ed. a ŘEPA, Milan, ed. *Kultura jako téma a problém dějepiscův. Země a kultura ve střední Evropě*; sv. 2. Brno: Matice moravská pro Historický ústav AV ČR a Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura, 2006. ISBN 80-86488-33-0, 80-7286-098-4.

DAVID, Petr; LUDVÍK, Petr a SOUKUP, Vladimír. *Orlické hory a Podorlicko. Česko všemi smysly*. Praha: Nakladatelství Soukup & David, [2016], ©2016. ISBN 978-80-86899-71-8.

DAVID, Petr a SOUKUP, Vladimír. *Orlické hory: známé i neznámé*. Universum. Praha: Euromedia Group, 2022. ISBN 978-80-242-8142-1.

DIESTLER, Radek. *Česko v kostce: netradiční vlastivěda pro každého*. Universum. Praha: Knižní klub, 2017. ISBN 978-80-242-5843-0.

FILIPOWICZ, Marcin a ZACHOVÁ, Alena. *Rod v memoárech: případ Hradec Králové*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009. ISBN 978-80-87378-11-3.

CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti: významní autoři a jejich tvorba, díla neznámých tvůrců staré literatury, nejčastější literární termíny, hlavní literární skupiny a směry, historická období*. Brno: Centa, 2005. ISBN 80-86785-03-3.

IMRICH, Pavel. *Rychnovsko: Orlické hory a Podorlicko: památky a příroda*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, [1996]. ISBN 80-900902-6-5.

KUČERA, Martin. *Kultura v českých dějinách 19. století: ke zrodu, genezi a smyslu avantgard*. Novověk; sv. 10. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1962-2.

MACH, Jiří a kol. *Dobruška – příběh města*. Dobruška: město Dobruška, 2018. ISBN 978-80-907227-0-5.

MACH, Jiří. *Zmizelé Orlické hory*. [Líbeznice]: Vydavatelství Víkend, 2020. ISBN 978-80-7433-296-8.

MEIXNEROVÁ, Zdenka a MEIXNER, Jiří. *Srdce Evropy – Česká republika*. Ostrava: Vydavatelství Srdce Ostrava, ©1997. ISBN 80-901953-6-9.

Orlické hory a Podorlicko. Hradec Králové: Královehradecký kraj, 2006.

Orlické hory a Podorlicko: přírodou, dějinami, současností: sborník vlastivědných prací. Sv. 7. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor a Státní okresní archiv Rychnov nad Kněžnou, 1994. ISBN 80-900902-4-9.

PAVERA, Libor a VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.

PTÁČEK, Josef. *Dobruška a Opočno. Zmizelé Čechy*. Praha a Litomyšl: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-926-0.

ROČEK, Zbyněk a kol. *Příroda Orlických hor a Podorlicka*. Lesnictví, myslivost a vodní hospodářství. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1977.

VÁLEK, Vlastimil. *K specifčnosti memoárové literatury*. Spisy filozofické fakulty č. 254. Brno: Univerzita J. E. Purkyně – filozofická fakulta, 1984.

Seznam internetových zdrojů

Antonín Flesar. Online. Kultura a sport Dobruška – Vlastivědné muzeum. Dostupné z: <https://www.kulturadobruska.cz/vlastivedne-muzeum/historie/vyznamne-osobnosti-dobruska/flesar-antonin/>. [cit. 2024-04-12].

Významné osobnosti a Čestní občané. Online. Město Opočno. Dostupné z: <https://www.opocno.cz/vyznamne%2Dosobnosti/ds-1110/p1=4906>. [cit. 2024-03-03].

Seznam další literatury k tématu

HLAVAČKA, Milan a kol. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době; I*. Práce historického ústavu AV ČR = Opera Instituti Historici Pragae; Řada A, Monographia; sv. 43. Praha: Historický ústav, 2014. ISBN 978-80-7286-207-8.

LUKÁŠEK, Josef. *Korunka princezny Kačenky: pohádkové příběhy z Orlických hor*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2007. ISBN 978-80-86845-72-2.

Seznam archivních pramenů

HONĚK, Jan. *Dobrušské paměti* (opis), (1835–1893). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 380.

HONĚK, N. A. Jan. *Dějiny města Dobrušky* (opis), 1879 (1835–1879). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 380.

KŇOUREK, Josef. *Paměti Josefa Kňourka* (opis), (počátek 20. století). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 119.

LAICHTER, Jan. *Paměti Jana Laichtera* (opis), 1938 (1858–1866, autorovy další vzpomínky). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 171.

PETŘÍK, Josef. *Paměti Josefa Petříka* (opis), 1932–1934 (1862–1930). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 391.

VIRAVSKÝ, Václav. *Opis (MALÝ, Václav) deníku Václava Viravského z Dobrušky*, doplňuje 1899 (1829–1866). Archivní sbírka Vlastivědného muzea Dobruška, fond: XIV. Pozůstalosti a odkazy, karton č. 381.

Seznam příloh

Příloha A: plakát na veřejnou přednášku

Příloha B: fotografie z přednášky

Přílohy

Příloha A

středa 3. 4. 2024 — 17:00

Kodymův národní dům v Opočně - malý sál

Regionální literatura Podorlicka

přednáška
Karolíny
Vaňkové

Jak se žilo v našem kraji našim předkům? Jak lidé vnímali tento kraj v minulosti? To jsou otázky, na které jsem se snažila odpovědět na základě zkoumání vybraných osobních pamětí a kronik z Vlastivědného muzea Dobruška v rámci své bakalářské práce.

Vstup zdarma

Městská knihovna
Opočno

Vytvořila Městská knihovna Opočno.

Příloha B

VANĚK, Jan. Fotografie z přednášky.